

ΠΕΡΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ Ο ΛΟΓΟΣ

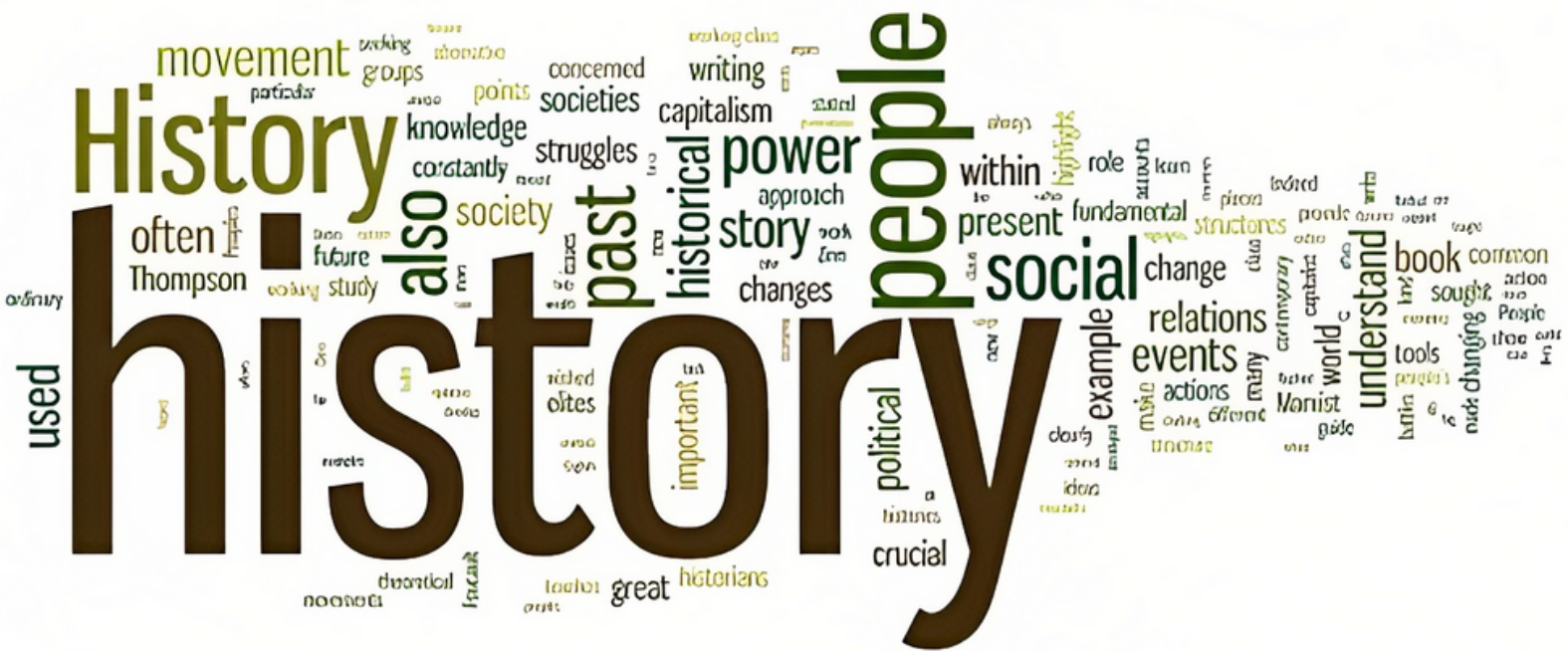
11.2018

Δημοσιευμένο άρθρο

**Geopolitics &
Daily News**

Ηλίας Καλύβας
Υποψήφιος διδάκτορας

**Πολιτική
επιστήμη
και ιστορία**

“
...Εβύθισα τη σκέψη μου
μέσα στην πάσαν
ώρα...»

Αγγ. Σικελιανός
(στ. ποιήματος,
Γιατί βαθιά μου
δόξασα)

Η κρίση που βιώνουμε στην Ελλάδα έχει πυροδοτήσει μεγάλο ενδιαφέρον για την ιστορία, στον έντυπο αλλά και ηλεκτρονικό τύπο. Κυρίως στον δεύτερο.

Ο καταγισμός των πολλών πληροφοριών και των απόψεων είναι πολύμορφος και συνήθως ανομοιογενής, υποδηλώνοντας ή και σε ορισμένες περιπτώσεις εμφανώς δηλώνοντας κάποιο ιδεολογικό επιστέγασμα.

Δεν ήταν πάντα έτσι, όσον αφορά το ιστορικό ενδιαφέρον.

Υπήρξαν περίοδοι κατά τις οποίες οι κοινωνίες έδειξαν πολύ λιγότερο ενδιαφέρον για την ιστορία, για το παρελθόν τους.

Ωστόσο, η ανάγκη μας και το ενδιαφέρον για τον ιστορικό μας χρόνο, ως σημείο αναφοράς, δημιουργείται αφενός λόγω της αποδόμησης του λανθάνοντος ελληνικού μας «κοσμοειδώλου».

Αφετέρου, εξαιτίας των συνεχόμενα αναδυόμενων νέων μετασχηματισμών αλλά και των ανταγωνισμών σε διαφορετικά.

επίπεδα (οικονομία, πολιτική, κοινωνία, συλλογικότητες κ.ο.κ). Κοντολογίς, στη ραγδαία εξελισσόμενη μεταμοντέρνα εποχή αδυνατώντας κανείς να αντιμετωπίσει τις επικρατούσες μεταβατικές συνθήκες αναζητά ένα ιερό καταφύγιο, μέσα από την ιστορία.

Η αναδίφηση στο παρελθόν, στην «κιβωτό των διαχρονικών αξιών», ερείδεται στην αμφιταλάντευση, την απουσία νοήματος και την αίσθηση οριακότητας του σύγχρονου ανθρώπου

Άγνωστου καλλιτέχνη, Σχέδιο με θέμα το γλυπτό Ο Σκεπτόμενος, του Auguste Rodin.

Είναι ο αντικατοπτρισμός της αγωνίας του ατόμου να θεραπεύσει μέσω της ιστορικής μνήμης και κατ' επέκταση της συλλογικής συνείδησης τα επιφαινόμενα.

Όμως, ο «εφήμερος» τρόπος προσέγγισης του παρελθόντος ενέχει τον κίνδυνο της απλούστευσης του ιστορικού λόγου, με αποτέλεσμα τη λανθάνουσα πρόσληψη του αλλά και τη στρεβλή αντίληψη περί ιστορίας.

Τα εξαχθέντα συμπεράσματα, σε πολλές περιπτώσεις παραπειστικά, εδράζονται στην εξιδανίκευση γεγονότων και δημιουργία επικίνδυνων σχημάτων, στις μοναδικές αλήθειες, στα ακραία ιδεολογήματα αλλά και στις «δοξασίες».

Η δυναμική του ιστορικού λόγου να συνδιαλέγεται με τον ιδεολογικό και πολιτικό λόγο καθιστά την ιστορία «πολύ σοβαρή υπόθεση», διότι συντελεί, και με μεγάλη εμβέλεια,

M.C.Escher, Σχετικότητα, 1953, Λιθογραφία.

στη διαμόρφωση της κοινωνικής και πολιτικής πράξης. Μέσα από αυτή την κοινωνική διεργασία αναφανδόν προκύπτει το ερώτημα: Τι είδους ιστορία θέλουμε;

Νίκος Εγγονόπουλος, Ποιητής και Ηρωας, 1973, Λάδι σε καμβά.

Η σχέση του ανθρώπου με το παρελθόν, με την ιστορία, καθορίζεται πολύτροπα και σε πολλαπλά επίπεδα.

Σε κάθε εποχή η νοηματοδότηση της ιστορίας είναι διαφορετική, επηρεαζόμενη από τον παραγόμενο (ή μη) πολιτισμό, τη νοοτροπία, την κουλτούρα, τον χώρο, τον χρόνο κ.α. Οι αντιλήψεις για την ιστορία πηγάζουν από το εκάστοτε περιβάλλον που τις δημιουργεί, αποτελώντας με τη σειρά τους ένα ιστορικό φαινόμενο.

Σε κάθε περίπτωση η ιστορία αφορά τον άνθρωπο. Δρώντας στη συγχρονία του το άτομο γίνεται το υποκείμενο που συμβάλλει και συνδιαμορφώνει ένα συμβάν ή τα συμβάντα.

Καθώς η δράση του καταγράφεται στον χρόνο μεταβάλλεται και η ιδιότητά του. Το ενεργό υποκείμενο μετατρέπεται σε επικαθοριζόμενο αντικείμενο μελέτης.

Επίσης, στη διαγραφόμενη πορεία ενός συμβάντος, από τη συγχρονία στον ιστορικό χρόνο, επαναπροσδιορίζεται και η σύσταση/ανάγνωση του τελεσμένου συμβάντος. Το συμβάν κατά τον ενεστώτα χρόνο αποτελεί μονάχα ένα φαινόμενο ή εκδήλωση, μιας ορισμένης αιτίας ή πολλών ορισμένων αιτιών.

Όμως, το αυτό συμβάν γενόμενο πλέον και καταγεγραμμένο στον ιστορικό χρόνο ερμηνεύεται, διερμηνεύεται και μεθερμηνεύεται από ετερόκλητα στοιχεία και παράγοντες, πέρα από τον χώρο και τον χρόνο που δημιουργήθηκε.

Η ιστοριογραφία όταν προχωράει, προχωράει με τον εμπλουτισμό της προβληματικής, έλεγε σε συνέντευξή του ο Σβορώνος, και ο «σημερινός ιστορικός» διαφοροποιείται από τους προγενέστερους ακριβώς γιατί θέτει καινούρια προβλήματα.

Γιατί τα θέτει αυτά τα καινούρια προβλήματα; Διότι τα επιβάλλει η εποχή του. Ο εμπλουτισμός της προβληματικής στην ιστορία εξαρτάται από την εποχή στην οποία γράφει ο ιστορικός.

ΩΣΑΥΤΩΣ, ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ ΟΧΙ ΜΟΝΟ ΓΝΩΣΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

Αλλά βαθιά κατανόηση του παρελθόντος – εμπύθιση -, ώστε να μπορεί να αναδειχθεί το σύνολο του κοινωνικού, οικονομικού, πολιτισμικού και πολιτικού πλαισίου, μέσα στο οποίο εντάσσονται τα φαινόμενα και συνεπώς τα όρια και η δυνατότητα επιβίωσης ή μεταφοράς στάσεων και αντιλήψεων στο πέρασμα του χρόνου.

Όπως τα μαθηματικά δεν είναι οι αριθμοί, ούτε η γραμματική οι λέξεις, έτσι η ιστορία δεν είναι μόνο τα γεγονότα.

Η ιστορία είναι το μοναδικό μέσο που έχει ο άνθρωπος για ν' αντιληφθεί τη δυναμική της κοινωνίας: όχι το πως επαναλαμβάνεται, αλλά το πως αλλάζει. Και να διαπιστώσει τις διαθλάσεις της.

Ο κοινωνικός άνθρωπος πρέπει να κατανοήσει τους μηχανισμούς των μεταβολών και τη λογική τους, ειδάλλως θα διαβιεί παρασυρόμενος από τα γεγονότα και βρισκόμενος διαρκώς μπροστά σε εκπλήξεις, σαν να μην μπορεί ποτέ να επηρεάσει την τύχη του: το πρόσωπο και η ζωή του αλλάζουν και εκείνος το διαπιστώνει εκ των υστέρων, έκπληκτος.

Caspar David Friedrich, Οδοιπόρος επάνω από τη θάλασσα της ομίχλης, 1818.

Εγγενής αρχή στη διασύνδεση των ιστορικών γεγονότων και στην ιστορική ανάλυση είναι η κατανόηση της συνεχούς ρευστότητας και αλλαγής της κοινωνικής πραγματικότητας.

Οι νόμοι που διαμορφώνουν τις ανθρώπινες κοινωνίες αλλάζουν συνεχώς μέσα στις διαδικασίες του γίνεσθαι των κοινωνιών.

Η ιστορία, ως πνευματική και διανοητική παρακαταθήκη της ανθρωπότητας, δεν πρέπει να θεωρείται ως μια αέναη παράθεση ή συμπαρατάξη γεγονότων που κινούν τη μηχανή του χρόνου από τη μια μέρα στην άλλη, τον ένα μήνα ή τον ένα χρόνο στον άλλο, με μοναδική της επιδίωξη να καταγράψει τα συμβάντα και να τα αρχειοθετήσει.

Η ζωγραφική ζωφόρος στη στοά των προπυλαίων του Πανεπιστημίου. Τα σχέδια έγιναν από τον αυστριακό ζωγράφο Karl Rahl (1812-1865) στα τέλη του 1859, στη Βιέννη. Η μεταφορά τους στην τοιχογραφία εκτελέστηκε από τον πολωνό ζωγράφο Eduard Lebiezky (1862-1915) το 1889. Στο κεντρικό τμήμα της ζωφόρου απεικονίζεται έnthρονος ο Όθων να πλαισιώνεται από τις αλληγορικές μορφές των Ελευθερίων Τεχνών. Η Ιστορία μαζί με τη Αρχαιολογία ακολουθούν τη Φιλοσοφία (δεξιά του Όθωνα).

Τα ερωτήματα και οι σκέψεις μας, ως έμμεση διαδικασία της διαύγασης και του επαναπροσδιορισμού μας, αναδεικνύουν γεγονότα και απόψεις του παρελθόντος, με τη φέρουσα ιστορική τους συνθήκη και τον ιστορικό τους χρόνο, στη συγχρονία (πρακτική ιστορία).

Όμως, η αριστι γνωσιολογική παραδοχή τους ως αντανάκλαση της σύγχρονης κοινωνίας είναι μερική και υποφορά σε αυθεντίες, αποστερώντας την ουσία του ιστορικού λόγου. Αντίθετα, ο αναστοχασμός στα ίδια τα γεγονότα αλλά και στους λόγους που τα καθιστούν ικανά να επανέρχονται συμμετέχει στον ποιητικό χαρακτήρα της ιστορίας.

Η νεότερη ελληνική ιστοριογραφία δεν υπήρξε ούτε ευθύγραμμη ούτε συνεχής: πρόοδος,

αναστολές, αντίρροπες κατευθύνσεις σημαδεύουν τη μακροχρόνια και δύσκολη πορεία της προς το επιστημονικό ιδανικό.

Σε αδρές γραμμές διακρίνουμε τα εξής κύρια στάδια εξέλιξης της: από τον ιστορισμό και τις επιρροές από τη φιλοσοφία της ιστοριογραφίας του 19ου αιώνα, στην ανανεωτική προσπάθεια λίγων ερευνητών-διανοητών στα χρόνια του Μεσοπολέμου.

Αντίθετη στην «επίσημη» ιστορικο-φιλολογικού χαρακτήρα ιστοριογραφία, και ακολούθως στη στασιμότητα των περιόδων της Κατοχής και του Εμφυλίου.

Στην συνέχεια, η ίδρυση Ινστιτούτων και Ιδρυμάτων με αντικείμενο την ιστορική έρευνα, κατά τις δεκαετίες του 1950 και 1960, θέτουν τις μεθοδολογικές βάσεις και αρχές της ιστορικής επιστήμης.

Η πρόσφατη ιστορία δεν αποτέλεσε, τουλάχιστον έως και τη δεκαετία του 1960, αντικείμενο της ακαδημαϊκής ιστοριογραφίας.

Έτσι, μέχρι τη Μεταπολίτευση, λόγω των πολιτικών και κοινωνικών συνθηκών, ο όποιος ουσιαστικός ιστορικός λόγος δεχόταν πολλές αντιστάσεις και απαγορεύσεις.

Υπήρξαν μονάχα ορισμένες εξαιρέσεις με δημοσιεύσεις μελετών και άρθρων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Με την αποκατάσταση της δημοκρατίας σηματοδοτήθηκε ένα νέο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας της πανεπιστημιακής

Νικόλαος Γύζης, Η Ιστορία, 1892, Λάδι σε μουσαμά.

εκπαίδευσης και παράλληλα υπήρξε η αυτονόμηση της ιστορίας από τη φιλολογία και η σύνδεσή της με άλλα επιστημονικά πεδία, όπως τις πολιτικές επιστήμες ή την κοινωνική ανθρωπολογία.

Στο πλαίσιο αυτό μελετήθηκαν ανεξερεύνητες μέχρι τότε περιοχές της ιστοριογραφίας, όπως η συγκρότηση του νεοελληνικού κράτους τον 19ο αιώνα, ο Μεσοπόλεμος, η περίοδος της Κατοχής αλλά και ο Εμφύλιος Πόλεμος.

Η πορεία της ιστοριογραφίας είναι σύντονη με την πορεία του ανθρώπου: τις επιδιώξεις του, τις ανάγκες του, το περιβάλλον του και τις επιθυμίες του· με έναν λόγο με την ίδια τη ζωή του. Τέλος, η ιστοριογραφία δεν είναι παρά η μορφή και ο τρόπος που μια κουλτούρα χειρίζεται το παρελθόν της.

Επομένως, ο ρόλος - ποιοτικός και ποσοτικός - που παίζει η ιστορία στο εσωτερικό μιας κουλτούρας καθορίζει επίσης και το είδος των στοιχείων που αποτελούν την ιστοριογραφία, και τον συνδυασμό τους. Να θυμάται κανείς το παρελθόν με το μέλλον στο νου του.

ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΗΛΙΑΣ ΚΑΛΥΒΑΣ

Το ενδιαφέρον μου για την ιστορική επιστήμη εστιάζει περισσότερο στη συνδυαστική εξέταση των πεπραγμένων αλλά και στη διερμηνευτική τους προσέγγιση.

Μια χρονολογία ή ένα γεγονός στον ιστορικό χρόνο δεν αποτελεί γνώση και κατανόηση αυτών που έγιναν. Είναι μόνο μια γνωριμία με κάποιο σημείο στο παρελθόν.

Ο αστερισμός της ιστορικότητας διαθέτει αμέτρητες πληροφορίες, κάποιες είναι φωτεινότερες και άλλες αχνοφαίνονται.

Το σύστημα που θέτει την ένταση της ορατότητάς τους εξαρτάται από τη θέση του κάθε μελετητή και την απόσταση που έχει.

Η ιστορία σε κάθε περίπτωση μας περιμένει να τη μελετήσουμε και να δούμε την πολλαπλότητά της.

